

M. Antonij Maioragij|| Orationes|| Et Praefa-||tiones

Majoragio, Marcantonio

Monasterii VWestphal., 1599

VD16 ZV 10313

III. In Nuptijs Iacobi Phillipi Sacci, Senatus Mediolanensis principis
presente eodem Senatu, in qua præter cætera, seni quoq[ue] homini
ducendam esse vxorem, multis rationibus probatur.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68843](#)

IN NVPTIIS IAC.

PHILIPPI SACCI,

SENATVS MEDIOLANENSIS

Principis; Præsente eodem

Senatu;

IN QVA PRAETER CAETERA,

seni quoque homini ducendam esse

vxorem multis rationibus

probatur.

ORATIO III.

Quanquam in multis præclarissimis, & immorta-
litate dignissimis actionibus, Patres Con-specta-
re licet, quam eximia singulariæ prudentia atque sa-
pientia, noster hic Princeps ornatissimus & optimus ex-
cellat: tamen, ut verè dicā, nihil iam pridem sapientius
aut prudentius fecisse mihi videtur, quam quod hoc tē-
pore, ingrauescente iam etate, spectatissimam fœni-
nam, sociam, & consortem fortunarum omnium sua-
rum sibi quæsierit, quacū deinceps per omne & reliquum
vitæ suæ spaciū placide iucundeq; viuat, cui dome-
sticarum rerum procurationem tutò committat, ex
qua, Dei benè fauentibus, liberos, qui non tantum
amplissimi patrimonij, sed etiam nominis, famæ, di-
gnitatis, gloriae suæ sint hæredes, suscipiat. Hoc qui
non videt factum esse sapientissime, nihil omnino vi-
det. Sunt enim quidam inter mortales tantamentis

caligi-

caligine, tam tetricis animi tenebris oppressi, ut ea saepe
 numero studeant improbare, quae magnis potius effe-
 ri laudibus dignissima sunt: qui præter cætera, quæ pa-
 rum firmis ducti rationibus iniustissimè damnant, non
 satis honestum esse dicunt prouectioni etate viro ac se-
 ni homini, uxorem ducere: præsertim si maximis nego-
 cijs intentus, operam uxori dare non satis cōmodè pos-
 se videatur. Quorum ego falsam opinionem, siue re-
 rum ignorantia, siue potius malitia peccent, vel hoc v-
 no sapientissimi Principis nostri exemplo prostigare at-
 que exterminare facile possum: quod quidem non pru-
 dentissimè factum esse, nemo, qui hunc bene nouerit,
 audebit vñquam affirmare. Neque enim fieri facile
 potest, vt quirectas animi rationes semper ab ineunte
 etate suscepit, & per omne vitæ suæ tempus nihil aliud
 quam de virtute atque honestate cogitarit, quæ
 admodum hic Princeps noster perpetuò fecit, is cùm
 peruererit ad matuorem etatem, aliquid aut inde-
 corè, aut parum sapienter efficiat. Quod si forte a-
 licuius etiam probi viri est, aliquando non omnia re-
 stè prospicere, sed interdum errare, labi, ac decipi,
 huius profecto nostri Principis non est. Qui iam pri-
 dem rerum gestarum gloria florentissimus, & pul-
 cherrimus innixus facinoribus, summa diligentia &
 cautione prouidet, vt omnia digna splendore nonii-
 nis sui, digna virtute atque doctrina sua, digna deni-
 que sapientia, qua nihil excellentius inueniri potest,
 exequatur. Mirum enim dictu, qua morum integritate,
 qua fide, qua constantia, qua grauitate res suas
 omnes administret. Quare si nihil aliud haberem,
 quod

quod aduersar̄ys nostris, & coniugij senilis impugnatoribus obycerem, nisi anti viri, quantus est hic Princeps noster, auctoritatem & consilium: satis scio me facilimē probaturum, honestissimum esse & maxime laudandum etiam in senectute matrimonium. Verū si planè docuero, & luce clarioribus argumentis atque rationibus euicero, coniugium rem esse semper honestissimam & sanctissimam, at atiq̄, maturiori non minus, aut etiam fortasse magis accommodatam atque necessariam esse coniugem, quām iuuentuti, desinent, ut opinor, tandem aduersar̄y nostri ea carpere, quibus nihil pr̄stantius vel dici, vel fieri potest. Sed ante quam ad ea venio, quae propria sunt huius cause, videntur mihi quadam de ipso matrimonio prius, deinde etiam de huius Principis nostri vita sapientiaque breuiter esse perstringenda. Te queso, Princeps humanissime, cūm hīc de prudenti isto consilio, & exquisito iudicio tuo sit agendum, ne graueris hæc verba mea diligenter audire. Viri ac mulieris legitimam coniunctionem, quod matrimonium appellamus, rem esse non tantum naturalem, sed etiam diuinam, nos Sacra litera docent: quibus impium esset omnino non credere. Nam in ipso mundi primordio cūm iam Deus Opt. Max. cetera omnia procreasset, denique virum etiam ex purissimis terra medullis effinxit, cuius iniucundam prorsus & molestam fore vitam intellexit, nisi sociam ei mulierem adiungeret. Itaque non amplius ē terra, sicuti virum fecerat, sed ex ipsis viri costarua, quam dormienti substraxerat, primam fœminam confirmauit: vt posteri omnes in-

telli-

telligerent, nihil uxore carius esse debere, quam de viri corpora produxisset. Quibus deinde praceptum illud dedisse legitur, ut per coniunctionem filios progenerent, & in multitudinem usque eō crescerent, in hominibus terram implerent. Quin uxorem à maritum opere diligere ius sit, ut propter eam parentes etiam ipsos derelinquant. Postea verò ipse quoque Christus, nostrae salutis & felicitatis auctor, matrimonium siffragio suo magnopere comprobauit, & cum matris sua, omnium sanctissima fœmina, nuptijs interesse voluit, in quibus, quod magnopere prædicandum esse videatur, prima diuinitatis suæ signa atque indicia edere voluit, cum mirabiliter aquam in suauissimum viuis aporem conuertit. Quid igitur matrimonio sanctius inueniri potest, quod ipse summus rerum Opifex Deus instituit? quid honestius, quod Christus admirabilem actionum suarum primis consecravit? quid autem aequius, quam per filiorum procreationem humanum genus alioqui breui interitum, propagare, & quod à maioribus nobis traditum est, id nos etiam posteritatit tradere? Hac, ut opinor, de causatius humani generis conseruator Christus, tanto matrimonium honore prosecutus est, ut primò de virginе quidem matre, sed tamen coniugio locata, nasci voluerit, deinde se cum Ecclesia sua quadam matrimonij figura coniunixerit, & seipsum Ecclesia sponsum non semel appellari. Quid, quod aeternam illam beatorum animorum vitam nuptijs comparat, & neminem ea fruiturum aperte denunciat, nisi qui tanquam ad nuptias bene cultus & nuptiali veste

li veste exornatus accesserit? Et meritd. Quis enim
bene ac beatè viuere, quis sanctissimas leges obserua-
re, quis à belluino victu sese retrahere posset, nisi legitimi-
ma nuptia celebrarentur? Optimè profectò ac sapi-
entissimè fecisse mihi videntur Romanæ Reipubl. Cen-
sores, Camillus & Posthumius, homines antiquæ seue-
ritatis atque prudentiæ: qui in censendis Romanis ci-
uibus, quoscunque cælibes ac sine vxore peruenisse ad
senectutem intellexerunt, eis pœam non mediocrem
irrogarunt, & illius pœna nomine ferre nummos in e-
rarium iusserunt. Quemadmodum enim nascendi
nobis, ita etiam generandi legem natura ipsa præscri-
psisse videtur, ne quod à parentib. accepim, usq; postfe-
ros nostros fraudemus. Nec minus sapienter mi-
hi Lycurgus instituisse videtur, atque etiam legibus
cauisse, vt, qui vxorem non ducere decreuissent, igno-
minia vulgo notarentur, & à ludis ac spectaculis
publicis arcerentur: hyberno verò tempore nudi
per forum ambularent & seipso execrarentur,
quod sacro sanctis Legibus parere noluissent. Metel-
lus verò Macedonicus, vt ad Romanos redeam, vir
sapientissimus & optimus, in censura sua legem tu-
lisce dicitur, vt omnes vxoremducere cogerentur.
Videbat enim homo prudentissimus, hac sola ratione
fieri posse, vt Imperij Romani dignitas ampliaretur,
si multitudine ciuium innixa semper nouqm prolem
sufficeret: neque senectutem, aut aliam atatem ex-
cepit, vt quicunque procreandis liberis essent ido-
nei, y se matrimonio copularent. Iam verò quanta
fuerit apud antiquos coniugij dignitas ac religio,

vel

vel ex eo cognosci facilimè potest, quòd pœna capitallis adulteris erat constituta. Quin etiam legibus permisum erat, in adulterio deprehensum, sine iudicio trucidare. Apud Hebraeos qui tale flagitium admisisset, lapidibus obruebatur. Sed quid hac agimus? quia verò non agnoscamus, hanc esse naturæ legem, ad quam vniuersi homines non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sunt. Nullus enim populus est, nulla gens, nullanatio, quæ modò naturæ legibus & optimis institutis parere velit, apud quam matrimonij vinculum non semper fuerit sanctissimum, & cum magna religione celebratum. Cuius tantavis est, ut non tantum homines, sed etiam expertes rationis animantes, nuptiali quodam amore inter se vinciantur. Nam quod animal ex omnium numero reperitur, quod non coniunctionis appetitu procreandi causa trahatur? quod non eorum, quæ procreata sunt, præcipua quædam cura teneatur? Columbi suam quisque coniugem agnoscunt. Leones in vxorem dicuntur esse mutissimi. Sunt etiam animalia, quæ per obstantes ignes auxilium ferre prolixiæ non vereantur. Quod si quis diligentissimè rerum naturam introspiciat, nihil profus inuenire poterit, in quo non aliqua coniugij species esse videatur. Ut enim vniuersa prætermittam animalia, quæ nisi coniugij munere fungantur, nullo modo genus suum conseruare possunt, in arboribus etiam generis discrimen inueniri, probatæ fidei tradunt auctores: ut plurimæ sint, quæ nisi propè coniugem habeant, nullum ex se fructum emittere valent. Quid, quòd cælū ipsum, vt homines sapientissimi

tra.

tradiderunt, mariti munere quodammodo fungitur, dum in terras rerum omnium semina, verno præcipue tempore, demittit? Vnde non sine causa sapientissimi viri Poëta finxerunt, Aetherem, quem ex Stoicorum sententia, rerum parentem omnium potentem appellant, eo tempore sepe coniugi sua Terra cōmiscere. Quod eleganter ita Virgilius asserit:

Vere tument terra, & genitalia semina poseunt;

Lib. 2. Ge-
orgic.

Tum pater omnipotens fœcundis imbris aether
Coniugis in gremium latet descendit, & omnes
Magnus alit magno commixtus corpore foetus.

Hac autem eō spectant, vt intelligamus, omnia certo matrimonio contineri, sine quo nihil omnino sub universo cœli ambitu nasci potest. Sed, vt Poëta quidam ait,

Proudit ille maximus mundiparens,
Cum tam rapaces cerneret fati minas,
Ut damna semper sobole repararet noua.

Seneca in
Hippolyto
Aet. 2.

Quid autem de iucunditate suauitate eq̄, coniugij commemorem? Nonne declarat nobis ipsa veritas atq; ra-
tio, quām suave sit ēa habere, quam non minus quam te ipsum diligas? cui securè fidas? qua cum animi tui se-
creta cōmunices? qua cum amabiliter domi tuā vivas?
qua tibi in rebus aduersis adsit? qua assideat? qua con-
soletur? in secundis verd, qua felicitatis tua particeps
sit? que te discedentem p̄ys votis prosequatur? redeun-
tem letissimo vultu recipiat? qua deniq; sit officios a co-
mes iuuentutis, grata requies senectutis? Itaq; plurimi
semel amissa coniuge, quam amabant, & cuius im-
cundissima consuetudine fruebantur, diutius viuere

F nolue-

noluerunt. Quinetiam in utroque sexu eorum exempla reperiuntur, qui pro coniuge vitā profundere non dubitarunt. Cuius rei quid aliud in causa fuisse dicimus, præter quandam incredibilem coniugij dulcedinem & suavitatem? quam cum semel amississent, inuicundam seu potius miseram sibi postea vitā futuram existimabant. M. Plautius, cum vxor eius Horistica decessisset, tanti mœroris impatiens, seipsum pugione confudit. Tiberius Gracchus sibi potius mortem elegit, quam vxori Cornelia. Cyanippus Thessalus propter uxorem à canibus interfectam, ferro sibi mortem consciuit. M. Antonius Imperator ac Philosophus Faustina uxorem adeo dilexit, ut mortua diuinos honores instituerit. Nec minus ardoris in maritos amoris uxorem exempla reperiuntur. Panthea cum audiisset virum suū in bello perisse, arrepto gladio se repente transfixit. Quid M. Catonis filia Porcia? quæ cum apud Philippos victimū & interemptum Brutum virum suum cognouisset, quia ferrum non dabatur mendentes ore carbones haurire, atque ita mori non dubitauit. Quis Alcestis idem Admeti Thessalica regis uxorem satis digna laude prosequi posset, quam ferunt obitu voluntario, ne vir suus extingueretur, esse consumtam? Verum quid ego singularē exempla commemorō, cum omnes apud Indos fœminæ maritum in funere sequi morte voluntaria libentissimè solere dicantur? Cum enim more patrio complures eidem nubere soleant, mortuo marito in certamen iudiciumque veniunt, quam ex eis maximè, dum viueret, maritus dilexerit: victrix latissimum præse ferens vul-

vultum, coniugis, in rogo ardantis, flammæ se super-
iacit, & cum eo tanquam beatissima crematur: su-
perata cum tristitia & mærore in vita remanent. Sed
quid exemplis opus est, quæ penè sunt innumerabilia,
cum liceat experimento matrimonij suavitatem in-
telligere?

Lib. i. Cat.
Od. 14.

Felices (inquit Horatius) ter & amplius,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Diuulsus querimonijs
Suprema citius solvet amor die.

Quid enim vxoris benevolentia, fide, caritate, potest
iucundius inueniri? Quid suauius, quam cum ad sene-
ctutem usq[ue] maritum vxor, & vxore maritus amore
mutuo prosequitur? Reliquos amicos plerung[ue] mutare
consueuimus, vxor ad mortem usque nos comitatur, &
sifieri posset, aut lex pateretur, etiam ipso in funere li-
benti animo se queretur. Quid porr[oc] dulcior, quam fili-
os gignere, alere, educare, in quibus & corporis & ani-
mi tui imaginem quotidie possis intueri, quos osculari,
quos insinuare, quorum balbutie, & puerili simili-
tate m[er]itificè delecteris? Nam si te vel picta, vel si-
lita corporis imago plurimum oblectat, quæ proprius
ad veritatem faciem tuam representet, quantò ma-
gis oblectare filij debent, qui te non tantum ore, sed
etiam animo referant? Nimirum durus est, ac ne ho-
minis quidem nomine dignus, qui filiorū desiderio non
capitur: quod si contingat tales habere, quales quis
optauerit, quæ felicitas aut beatitudine maior invitare
periri potest? Sunt enim mares filij quasi familiarum
columen, & quadam immortalitatis documenta, cum in

F 2 eis

eis parentes quodammodo renasci videantur. Quan-
iure optimo beatos vir quidam sapiens eos appellat,
qui bonos filios procrearint. Hæc nimirum & alia hu-
ius generis plurima, Princeps optime, cùm pro tua sin-
gulari prudentia considerasses, non diutiùs in solitu-
dine vitam agere constituisti. Cùm præsertim de prio-
ri coniuge, quam vnicè dilexeras, nullus filius quasi ma-
trimoniū pignus tibi supereisset: & qui tuus amor est in
patriam, maiorem in modum cupias aliquem ex te
progenitum post te relinquere, qui non solum cognationem ac gentilitatem tuam propagare valeat; ve-
rū etiam Republ. nostræ, quod ipse semper maximè
studisti, prodeesse posset. Sed illud etiam cùm se-
cundas nuptias experiri decrewisses, diligenter & mē pro-
uidisti, vt eam vxorem haberet, quæ iam esset perspe-
cta atq; cognitæ fœcunditatis, quod facile possent om-
nes intelligere, te non voluptatis, sed generationis gra-
tia ducere vxorem voluisse. Quamobrem ex omnibus
hanc honestissimam & pudicissimam adolescentulam
Faustinam elegisti, cuius tibi vita more q; probatissi-
mi bene cogniti fuerant. Quæ cùm alteri viro non
ita pridem nupsisset, filiolum elegantissimum, qui viuit
adhuc, & quantum ex infante puero coniçere possu-
mus, præclaræ indolis est atque optima spei, peperit.
Postea marito mortuo, duos annos in viduitate ac so-
litudine continentissimè vixit; vt quamvis esset admo-
dum adolescentis, & facie maximè liberali, præstanti-
que venustate, atque à multis penè quotidie procis so-
licitaretur: nihil tamen de matrimonio cogitaret; ve-
rū ita castè pudice q; viueret, vt quicunq; e. us et atē
& pul.

& pulcritudinem intuerentur, maiorem in modum omnes admirarenter. Quid multa? Nemo erat in hac urbe quin eius honestatem, continentiam, sanctitatem prædicaret, cuius tu virtutibus impulsus, optime Princeps, eam tibi matrimonio coniungere voluisti. Quamvis enim ipsa filiali amore usq^e eo teneretur, ut non amplius nubere statuisset: tamen cognatis & propinquis suis, eam adhortantibus ne tantam optimè nubendi occasionem amitteret, obsecrata est. Bene omnino tibi, pudicissima Faustina, bene, inquam, propinquì atque amici consuluerunt, vt ei te viro coniungeres, qui virtute sapientiaq^e, non modo eos, qui hoc tempore sunt, sed etiam antiquitatis memoriam superauit. Nec profectò præstantissimata tua virtus, summaq^e & animi, & corporis, & fortuna ornamenta coniugem alium exposceabant. Sic enim te miramus omnes amabilem, sic venistam, sic omnibus gratijs exornatam; vt non ab hominibus genita, sed à Deis ipsis facta esse videaris. Omnino te fortunatissima sidera, cùm primùm in lucem de matris utero prodires, exceperunt, & cœlestibus donis accumularunt. Tibi summam Saturnus intelligentiam & sapientiam elargitus est: Iupiter felices & præclaras actiones: Mars animi constantiam, & honestatis ardorem: Sol acre sensus & splendidas cogitationes: Venus immensam venustatem, & mores vehementer amabiles: Mercurius promptum ingenium, & mirum dicensileporem atque elegantiam: Luna fœcundam pudicitiam. Postea vero te sanctissimi parentes paulatim crescentem, ita liberaliter educarunt, tanto studio, cu-

86. M. ANT. MAIORAGII

ra, diligentia instituerunt, ut illa, quæ de cœlo tecū attuleras bona, vehementer amplificata fuerint. Itaque nemo nostrū est, qui existimet, antiquas illas, omnium sermone celebratas heroinas, omni genere virtutis à te superatas. Ut nihil interim dicā de ista tua, quam omnes suspiciunt, eximia pulcritudine, de partitū totius corporis admirabili conuenientia, de nativis coloris suavitate, de sidereis oculis, de hilari fronte, de roseis genis, de malis purpureis, de corallinis labris, de collo eburneo, de lato modiceq; tumescente pectore, de summa, quam ex toto corpore spiras, venustate: qua singula non humana, sed diuinā potius vnde referunt dignitatem. Itaq; cum Virgilio iam mihi libet exclamare: quæ tam leta tulerunt

Aeneid. I.

Secula: qui tantitalem genuere parentes!
De te, mihi crede Faustina, nulla vñquam posteritas conticescet, vñate præter ceteras posteriorū fama prædicabit.

Virg. Ecl.
5. & Aen. I.

Semper honos, nomenq; tuū, laudesq; manebunt.
Quam felicem ergo te, Princeps optime, nunc appelle? cui prospera quadam fortuna, vel diuino potius munere concessum fuit, vt tam spectatam fœminam, tam nobilem, tant a dignitate, tot virtutibus exornatam, tibi certo & stabili matrimonio coniungeres. Sed mehercule non aliam præstantissimam virtus ac dignitas tua coniugem postulabat. Sentio, Patres Conc., quantas orationi mea se se campus aperiat, si in huius Principis nostri laudes ingredi voluero. Sed vere or netuitas ingenij mei medio in cursu deficiat. Audendum tamen est, & magno ac fidenti animo, quod incepimus,

obea

obeundum. Nam, ut ait Poëta quidam, si deficiant vi-
res, audacia certè

Laus erit, in magnis & voluisse sat est.

Prop. li. 2.

Eclog. 10.

Cum præsertim non mihi propositum sit, encomium aliquid omnium laudum Principis huius nostri recitare: quod non me æ facultatis, sed summi potius oratoris eloquentia proprium opus est. Verum cum ad ea, quæ mihi probanda proposui, huius sapientia bene perspecta & cognita, magno mihi futura sit adiumento, conabor eam, si minus explicare plane potero, saltem quasi digito demonstrare. Quamobrem ea, quæ licet amplam afferre laudem solent, tamen ab industrianostris non proueniant, sed vel à fortuna vel à natura adnatur, prætermittam. Nihil de clarissimo Saccorum genere, quo nullum est in hac civitate nobilius, nihil de præstantissimis viris, qui in hac familia, & in bello, & in pace magnopere floruerunt, in præsentia dicam. Neque sanè cōmemorabo, quant a cura ac diligentia fuerit hic Princeps noster ab incunabulis semper educatus, ut omnes dignas libero homine disciplinas ab ipsa statim pueritia maximo studio atque industria perceperit, ut ab ineunte etate semper ita se gesserit, ut nihil ei gratum esset, quod non idem esset honestissimum, ut non solum aequalibus suis antecelleret, verum etiam natu maiores facile superaret. Non dicam, quam brevi tempore quant à Iuris ciuilis cognitionem asecutus sit, ut dum esset admodum iuuenis, vel potius adolescentulus, illius excellentissimi Iuris consulti Iasonis Maini, si quando ille vel agrotaret, vel alijs in rebus occupatus esset, partes publicè docendi susciperet,

F 4 & au-

& auditoribus vniuersis vehementissimè probaretur.
Prætereo res gestas ab hoc plurimas & immortales,
honores, magistratus, dignitates, quib. semper maxi-
mè floruit. Taceo quemadmodum fortuna cōmoda,
qua & semper huic videtur afflasse benignius, ad virtu-
tem & honestatem omnia traduxerit. Ab eo potissi-
mū tempore mihi incipiendum esse constitui, quo ci-
uitatis nostra gubernacula primū tenere cœpit.
Cū enim à Maximiano Sfortia Duce nostro, ob im-
mensam virtutis & scientiæ famam, in vestrum hunc
ordinem cooptatus fuisset, ea statim ingenij, pruden-
tia, grauitatis sua documenta dedit, vt à vobis omni-
bus, & ab ijs, qui tempore illo viuebant, dignus habi-
tus fuerit, cui maxima quæque negotia committeren-
tur: vt si qua esset obeunda de grauisimis rebus, & ad
Reipubl. summam pertinentibus legatio, huic vni de-
mandaretur. Nam quid e allegatione mirabilius, qua
nobis Heluetios periculosisimo Reipubl. tempore con-
ciliavit? Cū enim Francorum rex Franciscus in I-
taliam contra nos bellum gesturus aduentaret, & in-
gentibus præmis atque muneribus Heluetios, vt qui-
escerent, nec Maximiano Duc i nostre subsidium fer-
rent, solicitaret; hic ad eos legatus missus, quamvis ne-
que aurum, neque argentum secum attulisset, tamen
tanto usus est dicendi artificio, tanta eloquentia vi, vt
non aliter atque olim Thebanum populum, iam Phi-
lippo Macedonum regi deditum, Demosthenes in A-
theniensium partes orationis grauitate pertraxit;
ita noster hic Princeps Heluetios spernere Fran-
ciorum regis ingentes pecunias, & sine stipendio cui

nume-

numero ex exercitu venire, nostraq; ciuitati auxili-
um ferre compulerit. Nam verò magnum illud ac me-
morabile factum à meisleri nullo modo potest, quod
cum Franciscus Sfortia secundus Mediolani in arce
Iouis obsidione premeretur, neque ullum amplius cō-
meatum aut annonam haberet, & iā omnia, quibus
vesci possent, absunta penitus fuissent; id quod eti-
am hostes intelligebant, cum ducenti ferè milites fa-
me coacti, deceptis custodibus ad eos transfugissent:
hic noster e tempore legatus à Sfortia missus ad ho-
stilis exercitus imperatores, ut munitiones omnes &
castella, quae essent in ipsis Sfortia potestate, dederen-
tur, tanto usus est prudentia, tanto consilio, tam fidei
opera, ut hostes honestis conditionibus Sfortiam cum
toto exercitu atque suis rebus, & suorum omnium di-
mitterent: & Cremonensem arcem, quae ex manda-
to Sfortiae, hostibus tradebatur, huic virtuti sapien-
tiaeque concederent. Quae quidem arx, si, ut erat con-
stitutum, hostibus dedita fuisset, nunquam postea Sfor-
tia suum imperium recuperare potuisset. Hac enim
causa postea fuit, ut & Cremona ipsa, & magna im-
perii pars iterū in Sfortiae potestate deueniret. Nam
cum in Italiam Cæsar aduenisset, & à Sfortia Cre-
monā obtineri intelligeret, facile adductus est, ut ei
totā hanc dicecerit, atque arcem etiam Mediolanen-
sem restitueret: quia tamen restitutio non sine maxi-
ma huius opera facta est, qui Sfortia iussu ad Cæsa-
rē cum amplissimis mandatis profectus est. Quid com-
memorem quanta fuerit in hoc animi magnitudo,
quanta virtus, quanta constantia, quo tempore Dux

Brunsius cum ingenti exercitu ad Laudem Pompeiam oppugnandam cum Antonio Leua se contulit. Cum enim eam urbem tormentis, vineis, aggeribus, vehementer premerent, & iam permagna murorum par diruta ac prostrata esset: hic, qui praeclarè intelligebat, si vrbis illa expugnat a fuisset, actum esse de Sfortia imperio, præstanti sua alacritate animi, singulari^q di cendi facultate, ita milites animauit, ut hostes in primis statim oppugnatione repulsi ac profigati, deserere obsidionem coacti fuerint. Itaq^z, verè possumus dicere, Princeps optime, te primò vitam Francisco Sfortia reddidisse, cùm eum ab obsidione liber astu: deinde imperium ei restituisse, cùm Cremonensem arcem reser uasti: postremò restitutum confirmasse, cùm Laudem Pompeiam ab hostium penè fauibus eripuisti. Quintam nos ciues omnes tibi fortunas, aras, focos, vitam ipsam debemus. Nam nisi per hac temporat uicitati nostræ præfuisse, hodie Rempub. nullam habemus. Quis enim ignorat studium & solitudinem tuam in prouidendo, ne quid unquam Respubl. detrimenti pateretur? Cùm Martio furore prostrata iace rent omnia, cùm ingens & miseranda calamitas ciuitatem hanc oppres^sset, cùm iam omnes de salute desperarent, tu unquam aliquis de cœlo delapsus Deus, omnia summa prudentia tua restituisti: tu vastitatem ab agris, direptionem & incendiu: à ciuitate særissime repulisti. Pro Dñ immorales, quis non adhuc obstupe scit, qui temporis illius recordetur, cùm Francisco Sfortia secundus se Cremonæ contineret, & Mediolanum atq^z adeò tota Insubrum regio ferro belloq^z misceretur,

tur latrocinij, cædibus, incendijs vastaretur, ut omnino nullum vñquā exitum res videretur habitura, cūm inter se omnes dissentirent, factio[n]es, dissidia, contentio[n]es quotidie augerentur! Quām breuitēpore, Dij boni, tuus aduentus omnia tranquillauit! Quis non maiorem in modū admiratus est illā tam repentinam mutationē? Quām magnū fuit animos, iampridē seditionibus ac discordijs irritatos, tā facile mitigare, ut pro summa dissensione, mīra concordia, pro maximo tumultu, tranquillitas immensa nobis illicore dedetur? Sed nimurū illud severitatis ac iusticiæ tuæ fuit, qui statim, quæ curari non poterant, vulnera recidisti, clementia verō, qui iam debilitatis ac fractis ciui[n]i animis salutarem medicinā adhibuisti. Age verō quis illius temporis admirabile prudentiā & vigiliam tuā non summè prædicandam esse censeat? quo Hispani in Taurinis à Cæsare defecerunt, & ad urbem nostram oppugnandam studio inflammator apiebantur: cūm omnes statim ciues, maximo terrore perculsi, de urbe relinquenda cogitarent: cūm omnia tumultu plena viderentur: cūm nullus omnino mœnia defendere, aut resistere hostibus auderet: & iam plurimi, collectis sarcinis, cum liberis & coniugibus suis fugam capesserent, alijs consiliorum expertes, nullam salutis spem haberent: omnia denique metu, trepidatione, tristitia, luctu misserentur: cūm nullus esset in urbe exercitus, nullum præsidium, nullus in propinquis locis miles: pro Deum hominumq[ue] fidem, quo tu consilio, qua sapientia, qua assiduitate derepente tanto periculo restitisti! Nunquā mehercule tantum

in op.

in opprimenda Catilinae coniuratione Ciceronem in-
vigilasse crediderim. Quām enim subitō iustū penē ex-
ercitū ex voluntariis ciuibus adhortatione tua colle-
gisti? Quām repente praesidijs rebusq̄e omnibus nece-
sarijs vrbē confirmasti? Quām mirū simul & gra-
tum fuit omnibus spectaculū, cūm vndique copias tua
sedulitate coactas viderent, ad vrbis nostrā propugna-
tionē ex insperato consluere? Quin etiam illi ipsi Hi-
spani, qui prius cælum ipsum armis territare videban-
tur, iā de salute sua solliciti, maiorem in modū timere
cœperunt: & qui paulo antè cade & incendij misce-
re omnia cœperant, mox sese castris & vallis muniuer-
runt. Quod nisi statim eos defectionis suæ pœnituis-
set, & veniā petentes iterum in Cesaris verbai uras-
sent, nemini dubium fuit, quin tibi meritas temerita-
tis suæ pœnas daturi fuissent. Verūm vt in superbos
& insolentes seuerus, ita in subiectos & supplices cle-
mens semper esse voluisti. Quare non immerito te uno
ore Patrem patriæ ciues omnes appellare solent: tibi
se, fortunas suas, coniuges, liberos, vitam denique ip-
sam debere putant. Quot preces, quot supplicationes
in templis Deorum immortalium, & in priuatis domi-
bus quotidie funt, vt tibi Deus longissimam, & curi-
ac molestijs carentem concedat senectutē? Cupiunt
homines nostri, te, si fieri posset, immortalē habere.
Rarum est ab omni ordine senatus Principem sic a-
mari: sed rarior est tam spectata virtutis Princeps.
Quid populi voluntate mobilius? Qui fluctus, aut
Euripus, vulgi sententia mutabilior? Idem tamen
populus te constantissime diligit: & cūm in ceteris
rebus

rebus facilimè & leuissimè moueatur, in te tamen a-
mando mirificè perseuerat, vt hac in re naturā suam
immutasse quodammodo videri posse. Cuius sanè rei
nihil aliud in causa est, præter admirabilē ac penè di-
uinā sapientiam tuā. Quid vos, P. C. quantopere
virtutū huius splendore gaudetis, qui vestro ordini, v-
ni omniū grauiſſimo ac sanctiſſimo, ex optimi cuiusque
voluntate ſententiaquę præſidet? Quām enim alta
mente, quām diuino conſilio præditū cum eſſe oportet,
qui huic prætantissimo Senatui vestro Mediolanensi
præſeſſe dignus habeatur? Quo quid in orbe terrarum
fuit vñquā aut iuſtius, aut incorruptius? Sed hoc mi-
hi non ſumo, P. C. vt veftras dicendo laudes me con-
ſequi poſſe exiſtimē. Itaque cūm eas verbis explicare
nequeā, ſaltem, quod omnes faciunt, etiā atque etiā
admirabor. Nā quae regio in terris inueniri potest,
quod non prudentia, ſanctitatis, auctoritatis veftræ
fama peruaderit? Quis non iudiciorum veftrorum
& ſententiarū incorruptam ſeueritatem vehemen-
tiſiſimè demiratur? quam non propinquitatis vincu-
lum, non neceſſitudinum coniunctio, non amicitia-
rū conſuetudo, non munerum corruptela, non terro-
res, aut mina principum, non denique, quod ait poëta,
Si fractus illabatur orbis, poſſit à recto dimouere. Ac
mihi quidem cūm in istum religioſiſſimum & ſanctiſ-
ſimum ordinem veftrum mentis oculos animumqüe
coniūcio, repente venit in mentem recordari, non cen-
tum illos Romanorum ſenatores, quos vrbis pater
Romulus primū inſtituisse dicitur, non Amphictio-
num conuentum, non Areopagitarum confeſſum, ſed
illius

Hor. lib. 3.
Cat. Od 3.

illius Platonicae ciuitatis imaginem quandam intueri
mihi videor, quam cum ille diuinus philosophus, neque
esse suum tempore videret, neque futurum unquam sper-
ret, cogitatione tantum & ratione conformauit: atque
ita, ut de hac Republ. nostra diuinasse videri posset. Cen-
tim hæc ciuitas & agrorum ubertate, & artificium scien-
tia, & multitudine earum rerum, quæ exportantur,
& omnium denique rerum copia facile reliquis ciuitatibus
ante cellulat. sic iustitia & aequitate vestra gubernatur,
sic incredibili sapientia regitur, sic admirabilis
prudentia temperatur, ut nusquam iudiciorum tri-
na iustior, nusquam virtutum remuneratio maior, nu-
quam scelerum pena severior. Quo consilio, Diu boni!, que
solertia cuncta prospicit! ut ciuium salutem utilitatibus
vestra & præponere soletis! ut nullum est apud vos perso-
narum discrimen, quo pauperrimus quisque, perinde ad-
ditissimus, ius suum faciliter consequatur! Quid, illius
inter cetera vestra penè innumerabilia præclaras faci-
nora, quantopere laudandum est! quod pacatissimam
ciuitatem nostram vestram diligentia conseruatis, ut mu-
ltæ sint inter ciues discordia, nullæ seditiones, sed ubique
pax, ubique concordia. Nullus unquam pater tantopere
filios suos dilexisse videtur, quanto vos amore, P.
C. totam hanc Rempubl. amplectimini. O felix a-
fortunata Mediolanensis ciuitas, sitibi presenti statu
uti quam diutissime licuerit! Sed nulla vis est inge-
nij, nulla dicendi facultas, nulla orationis copia, qua
vestrum hunc Ordinem satis dignè laudare posse videa-
tur. Quare quantus tandem ille putandus est, qui
principem inter eos locum obtinet, atque illis præstet,
quibus

quibus nulli vñquam post hominum memoriā fuerunt
in omni genere virtutū excellentiores? Quod bene mi-
hi videtur intellexisse Carolus Quintus, Imperator in-
uictissimus, quo tempore Franciscus Sfortia secundus
morte peremtus est. Cū enim hæc prouincia nostra
post Sfortiæ mortem ex fœdere in eius ditionem deue-
nisset, neque ulli dubiū esset, quin tantus Imperator
quād plurimos homines excellentissimos secū habe-
ret, nullū tamen ab ordine isto senatorio penitus amo-
uit, nullū addidit. Tā grauem enim patrum conseſ-
sum, tam sapientem integrimorū hominum cætum,
tā rectis consilijs & rationibus omnia tuentem, detra-
hendo aut addendo perturbare sibi nefas esse duxit.
Itaque cū primū de Sfortiæ morte nuncium acce-
pisset, statim ad hunc ordinem vestrum amantissimè
scriptas literas misit, quibus omnes honores, magistra-
tus, dignitates, quibus ornatus vñsquisque vestrū e-
rat, decreto suo confirmarentur, & quibus totius ciui-
tatis administrationem, & Reipubl. gubernacula vo-
bis cōmitteret. Quin etiam vos parentes optimos ap-
pellans, vobis se, tanquam filiū, suaqüe omnia cōmen-
dauit. Quid hoc tā maximi Imperatoris facto iudicio
qüe de vobis magnificentius aut præclarius accidere
potuisset? quid gloriōsius ad hominū memoriā sem-
piternam? Ostendit enim eo tempore Cæsar aper-
tissimè, neminē ex intimis & familiarissimis suis ha-
bere se, cui magis vñi, quād vobis omnibus confide-
ret: cū de fide vestra nihil omnino dubitans, tanti
imperij jurisdictionem potestatemqüe, modò ad se de-
uolutam, vobis tanto cum honore gloriaqüe de-
manda-

mandarit. Nam in ipso Sfortia funere, quis non ob-
 stupuit nullum omnino tumultum, nullū strepitum, nullā
 mutationem animorum extitisse? nihil innouatum,
 nihil motū fuisse? tanquam si priuatus aliquis ciui-
 & non tantus princeps occubuisse. Memini, cūm
 mihi senex quidā, omnis antiquitatē peritissimus ho-
 mo, diceret, se nunquā audiuīsse neque legisse, muta-
 tionē Imperij tranquilliorē accidisse. Quia etiam
 ciues ipsi nullū in ciuitate motū fieri summoperē mira-
 bantur: nullus tamen erat, quin illud summa pru-
 dentiæ vestrae, P.C. atque huius vestri Principis auto-
 ritati tribuendum esse existimaret. Iam illud, quam-
 uis notissimum sit, tamen à me in dicendo prætereundum
 non est, ab hoc nostro Princepe labore & vigilantiam
 tantopere diligi, ut antelucano tēpore quot: die de le-
 cto surgat, & iam ita Senatores omnes assuefecerit,
 vt non modò sine difficultate, sed etiam libenter inse-
 natum primo diluculo veniant. Hoc enim & bona va-
 letudini conducere, & rebus agendis aptissimum esse,
 præclarè intelligunt. Quo fit, vt maxima clientum
 cōmoditate atque vtilitate, semper negocia bene ma-
 nē, que curanda sunt, expediantur. O si mihi viden-
 aut interesse liceret, cūm tu sapientissime Princeps, in
 senatorum confessu prudentissima consilia tua decla-
 ras: quām admirabiles, & altissima ista mente tua
 dignas afferre laudes possem? Quæ tamen non ab
 ipsis senatoribus silentio prætereuntur, qui nunquam
 prædicare desistunt, quām prudenter, acutē, dilu-
 cide causas omnes explices, quām patienter aliorum
 sententias audias, quam amicē, quæ non satis appo-

site

sitè videntur esse dicta, refutes, quām humaniter, si
qua prætermissa sunt, in memoriam reducas; quā sub-
tiliter de rebus dubijs differas, quām multa memori-
ter, quām obscura splendide proferas, vt semper ali-
qua sapientiſ morum hominū exempla de simili re,
quæ tum agatur, in promptu habeas. Neq; enim quis-
quam omnis antiquitatē te peritior inuenitur. Nā in
Iuris ciuilis scientia tantū excellis, vt etiam ipſi pri-
marij Iuris consulti summopere demirentur, qua ra-
tione fieri posſit, vt homo ista et ate, tot ac tantis occu-
pationibus impeditus, non ſolum quicquid ipſi legū au-
tores, verū etiā quid eorum interpretes dixerint,
prompte & paratē repondeas: & ſapissimē ingenij tui
acumine ratione aliqua diuinitus inuenta, res diffici-
limas & obscurissimas, quæ nullo pacto explicari poſſe
viderentur, facilimē declares. Iā verō ſi quis expone-
re velit, quibus iuſtitutis & moribus totā domum ac
familiam tuā iuſtrictam eſſe cures, qua sanctitate de-
mitu& viuatur, qua diligentia reſtue familiares ad-
miniftrantur, an non hīc eſſet latissimus dicendi cam-
pus? Possem hoc loco liberalitatem & munificentiā tu-
am cōmemorare, quam multi quotidie mortales ex-
periuntur. Possem explicare, quam faciles ad te priua-
torū aditus pateant, quām mansuetē & humaniter o-
mīnū querimonias audias. Possem animi tui magnitu-
dinem extollere, quā neq; labores vlli, neque pericula
poſſunt iuſtingere, neq; ſecundā re efferre, neq; aduer-
ſa deprimere. Possem incredibilem temperantiā tuam,
fidem, innocentia, caterasq; plurimas virtutes, quibus
mirabiliter excellis, veriſimilem prædicare. Sed vereor,

G

ne

ne forte esse modestissimum istum animum tuum offendā. Cum enim in omni virtutis genere præstantia tantā sit, ut eam nulla dicendi facultas esse qui posse deatur: tamē etiam ea in te modestia est, ut verissimā laudes tuas in uitissimis auribus excipias. Illud enim Christianū documentum altius animo tuo videtur insedisse, quo præcipitur, ut quod quisque maior est, eō submissius gerat. Itaq; ne patientissimas aurestus diutius offendā, totā hanc orationem mēā de laudib; tuis amputabo: at q; ad illud, quod initio pollicitus sum, iā aggrediar. Cum enim nonnullos esse intelligerem, qui senile matrimonii improbarent, dixi me facturū, ut ostenderem, natu grandioribus hominibus, non minus quam iuuenibus, aptam & necessariam esse coniugem. Sed iā isti aduersarij nostri, qui coniugium in sene vituperant, duobus grauiissimis præiudicij; deuicti atq; prostrati sunt: quoniam & matrimonii semper honestissimum esse demonstratum est: & tu, sapientissimi atq; optime Princeps, ista etate lectissimā hanc fæminam vxore ducere voluisti. Velim igitur adessent ipsi matrimoniū senilis improbatores: libenter enim eos interrogarem, cum in sene coniugiū non probent, utrum rem ipsam, an personam, an vtrumq; simul vituperent? Quid ad hanc petitionem meam estis responsuri? Si rem non placere dixeritis, hoc est, si matrimonium improbatis, iam vos deuictos esse confiteamini necesse est. Quippe cum honestissimum & sanctissimum esse matrimonium ostenderimus, quod primū à Deo sit institutum, deinde sacris & profanis legibus approbatum, tum à maioribus nostris inter septem Ecclesias

si & sacramenta connumeratum. Si personam, hoc est, sene s' vituperatis, primum hoc nihil ad coniugium: deinde videte, ne parum sapienter istud efficiatis, ut eam damneris atatem, cuius propria sit auctoritas & sapientia, cuius consilio ac prudentia bene res omnes administrantur, quam omnes a se qui desiderant, à qua, grauissimū omnium ordinem, senatum maiores nostri appellatū esse voluerunt. Quod si nego, matrimonium separatum audetis, neque senectutē improbare, quānam erit ista vestra dementia, vt vtrumq; simul impugnetis? Bene habet. Iacta sunt optima nostrae defensionis fundamenta. Non enim vereor, ne, quod honestissimum sit, minus in homine sene, quam in iuene decat. An non sentitis, quam in scopulosum locū temeritate vestra vos præcipites dederitis? Nam si laudabile & honestū est matrimonium, vt ipsi dicitis, cur senes homines ab eo, quod honestū est ac laudabile, renunciat? An iuuenes decet, quā sunt honesta, sequi, senes non decet? Quid absurdius dici aut excogitari potest? Hac, opinor, erit vestra conclusio: cū matrimonium apud Christianos maximum sit Sacramentum, & res sanctissima atque optima, non conuenit, vt senes homines, prudentia atque sapientia longè ceteris antecellentes, illud amplectantur. Quid hac oratione fieri potest ineptius aut puerilius? Profecto iam ipsi videtis, hoc esse leuisimum. At parum decorum est, senem hominem cum adolescentula matrimonio coniungi. Cum quotandem hæc homines imperitissimi disputant? Nempe cum eo, qui gravissimorum & sapientissimorum hominum, & veter-

G 2 rum

rum & recentiore exempla penè infinita proferre pos-
 sit, qui senes admodum, & penè decrepiti puellas in ux-
 res duxerint. Sed ne longior sim, quām oporteat, di-
 tantū duorum sanctissimorum hominum exempla pri-
 feram: alterū ex vetustiorib. diuinis literis, alterū ex
 recentiorib. quibus luce clarius appareat senile mat-
 moniū nō tantū à sapientissimis hominibus, sed etiā
 immortali Deo fuisse cōprobatum. Quæ duo tam egrigia
 sunt, ut omnino sufficient ad istorū improbitatem
 refellendā. *Quis enim post homines natos Abraham*
sapientior, iustior, temperantior fuit, aut esse debuit
quis Deo gratiior? quis omni laude florentior? Hic ta-
 men post obitū Sarac coniugis, quam vnicè dilexerat,
 ex qua penè decrepita, Dei beneficio atq[ue] munere, fili-
 um Isahacum suscepserat, cùm iā senio ferè confectus
 esset, quippe qui centū & quadraginta annos expleuerat,
 elegantem puellam, quæ Cetura vocabatur, vxorem
 duxit, ex qua tamen quinq[ue] mares liberos, vt at-
 testantur sacræ literæ, procreauit. *Quid de Iosepho*
Mariæ Virginis marito, Christiq[ue], nutricio multa com-
memento in? Cuius integerrimā vitam sanctissimosq[ue]
 mores, cùm ipse Deus approbasset, aperto suo testimoni-
 o dignū esse censuit, cui vni gena filij sui mater, quam
 ab omni aeternitate delegerat, matrimonio iungetur,
 quo tempore iam longè natu grandior, ac penè de-
 crepus esset. *Quo facto, quamvis corporum coniunctio*
 secuta non fuerit, nihilominus tamen apparent, maxi-
 mè probandum esse senile coniugium, immò verò prae-
 ter cetera sumnopere celebrandū. *Cum vnicus ille*
Dei filius, rerum omnium auctor & moderator Chri-
stut,

Genes. 25.

stus, ex ea virgine nasci voluerit, quæ cum homine admodum sene matrimonij sacramento fuisset ante a copulata. Quàm igitur maleuoli animi, quamq; improbi est, id improbare, quod non tantum sanctissimi viri, sed etiam Deus ipse statuit honestissimū & præstantissimū esse? Sed inutile est ac minimè necessarium senile matrimonium. Hic mihi venit in mentem affirmare, quod initio dixerā, in senectute magis necessariam esse coniugem, quam in iuuentute. Nam quod tempus vita, quæ et as officio cura quæ magis indiget, quàm senectus? Quod autē fidelius atque gratius officiū, quàm quod à fidelissima & gratissima coniuge præstari solet? Quamvis enim aliquis plurimos seruos & ministros habeat, qui diligenter assideant, qui vel nutu solo domini voluntatem intelligent, qui, quod aiunt, ad digitum crepitum obediant: hæc tamen omnia meher cule cum una gratia vxoris collocutione minimè sunt conferenda. Hæc cum summa & admirabili pietate semper assit: hæc diligentissimè & accuratissimè, quæ necessaria sunt in domo, præparat: hæc quid cupias, cuius rei indiges, statim intelligit: hæc si doleas, vultu mœrorum præfert, & grata sedulitate suam erga te fidem & amorem ostendit; si melius habeas, & aliquantò sias hilarior, illam confessim recreari latiorenijs fieri videbis: denique lœticia, mœroris, spei, timoris, omnium affectionum tuarum in ea semper expressa vestigia conspicies. Age vero, quid in morbo gratius atq; utilius est, quàm eam habere, quæ in orbituis quodammodo particeps esse videatur? quæ te nunquam deserat? quæ cum amore non fucato, se! puro ac

sincero tibi feruiat? quæ sollicita circa lectū assidu
versetur, & qui quid opus est, ocyssimè præparet? E
quidè doctissimi viri Minucij Calui necessarij meis en
tentia summopere laudo, qui, cùm eum grauter de
cumbentem, magnoq[ue] morbo implicitū s[er]pius inu
sam, solet interdum mihi dicere, cùm primū sibi mo
liuscule factū esse senserit, se decreuisse vxorem da
cere. Nullū enim ait esse vitæ tempus, quo magis vni
fit vxor necessaria, quā in senectute: propterea quod
et as illa plerunque debilior atque infirmior sit, quo si
vt auxilio & societate magis indigeat: ne que vllam p[ro]
deliore coniunctionem inueniri posse, quam vxoris &
mariti, quoru[m] alter pro altero, si sit opus, vitam pro
fundere sit paratus. Quod enim, inquit, maius esse po
test in senectute solatum, cùm aut etate aut morbo
premeris, quam sociam vxorem habere, qua cum ea
proferre possis, quæ sapientiū cum alijs proferre pa
nor veta? cui tutò vitam tuam committas? cuius stu
diū & industriam ergate singularem plurimū &
damnes? cui rerum omnium tuarum curam sine vlla
persidia dubitatione tribuas? cuius diligentia tu se
curus in v[er]a ang[ust]a, quod aiunt, aurem quiete dormias?
Seruorum enim genus, inquit, infidum & barbarum
esse non ignoras, & plerunque scelestum, atque ab om
ni pietate prorsus alienum: vt non immerito dictū sit,
Quot seruos habemus, totidem nos hostes habere.
Quamvis enim in ministrando nonnulli paulò diligen
tiores esse videantur, tamen si quis oculos posset in
eorum pectus inserere, videret ibi maximam ani
maliciam, ingens in dominos odium, incredibilem
rerum

rerum omnium negligentiam : videret corū animum perniciem domini perpetuō molientem , eiusdem calamitatibus & miseris gaudentem , quamuis tristiciam vultu p̄ se ferre videantur . Denique , vt quod res est , breuiter dicam , nihil à seruis amanter , nihil officiosè , nihil ex animo perficitur . Horum igitur ministerio si quis vxoris fidelitatem & caritatem compareret , nōnne stultissimus esse videatur ? Quant a enim benevolentia , quo amore , qua fide , maritum suū vxoris optimæ prosequitur ? quam clare & apertè sincerum animum suum , atque ab omni simulatione penitus alienum ostendit ? Quantum in aduersis rebus est vxoris solicitude grata ? quantum in prosperis iucunda lætitia ? Sed hæc non curat iuuenis , immò neque videt , qui atatis feruore , quasi extrase positus , nihil aliud ab uxore præter voluptatem petat : neque putat aliud in matrimonio boni esse , præter coniungendorum corporum libidinem . Et quisquam dubitabit , cùm hæc intelligat , quin vxor seni magis necessaria sit quam iuueni ! cùm hic ab uxore salutem , ille tantum voluptatem expetat : hunc uxor conseruet , illum oblectet : hic animi constantiam ac fidem , ille corporis gratiam & venustatem intueatur : hic , vt habeat , quæ sibi fidelissimè necessaria subministrat , ille quæ cupiditatem expleat , uxorem adsciscat . Hæc & huiusmodi verba plurima cùm vir ille prudentissimus me præsente dixisset , audaciū etiam hanc causam , Princeps optime , suscepi . Maiorem enim in modum confirmantur nostra consilia , cùm à sapientissimis hominibus eaprobari videmus ,

G 4

Sed,

Sed, aiunt aduersarij, senem illum, cui Reipubl. eius
comissa sit, non posse simul & vxori inservire, & recte
Rempubl. administrare. Quo nullum videntur firmum
argumentum contra senile coniugium habere. Sed hoc
quam firmum sit, iam liquido constabit. Nam ipsi pro-
fecto vident, quantum senum multitudinem hac or-
tione sua non comprehendunt; cum penè sint innume-
rables, qui Rempubl. nunquam artigerunt: ut istorum
concessu qui remoti sunt ab administratione Reipubl.
senes possint vxorem ducere, neque id istis improban-
dum esse videatur. Verum cur etiam iuuenibus, qui pu-
blica negotia tractant, vxorem non admittis? Cur u-
nim magis seni, quam iuueni Rempubl. capessenti, con-
iunx est impedimento? Quin illud etiam vos interrog-
o, si iunctus matrimonio senex ad Rempubl. accesserit,
sitne vxor ei repudianda? Si hoc affirmare volueritis,
vos hereticae prauitatis accusare non dubitabo: qui
contra sanctissimas leges & Christiana decretas sen-
tias, quæ mulierem eam, quæ semel in viri manu con-
uenerit, repudiari nefas esse statuant: quod si non est
repudianda, cur igitur non liceat Reip. administratori
vxori se coniungere? quā si habeat, sacrosanctæ ve-
rant leges dimittere; nulla vero lex ducere prohibet.
Sed quid vxor impedit, quod minus recte Respubl. mi-
nistretur? Quin potius contra, si quis diligentius ad-
uertat, facile intelliget, fidelem vxore non modo nulli
esse impedimento, sed etiam senatori maximo esse ad-
iumento: quod dum foris maritus negotia tractat, &
curiam ac forum frequentat, ipsa domi rei familia-
ris curam suscipiat, & prouideat, quæ ad vita cultum

sunt

sint necessaria. Neque enim serè fieri potest, ut ea dominus rectè gubernetur, quæ prudentis mulieris sedulitate non vntatur. Quare meritò clamat sapiens quidam Gracius: Bonam mulierem esse familiæ gubernaculum. Potest igitur senex ille, qui Reipubl. clauū teneat, securus esse, dum sagacem domi vxorem habuerit: quæ siccareat, duplice cura distractus, & publica, & priuata, non satis accuratè, quæ sunt agenda, poterit efficerre. Sed quæ hactenus aduersarij nobis obiecere, leuissima fuerunt: atque ideo cuncta facile, & quasi molli brachio repulimus. Nunc difficilis quidam nodus, & penè Herculeus restat, atque is quidem generatim contrasenes vniuersos: quem tamen, ut spero, & rationum viribus, & exemplorū copia proscindemus. Contendunt enim aduersarij, senem hominem non posse filios procreare: quem vnum ipsi matrimonij fructum esse statuunt. Nos verò quamvis hoc esse maximum facile concedamus, non tamen hac de causa gradu dimouemur. Nam enim docuimus, in coniugio multas esse cōmoditates, quæ magis ad senem, quam ad iuuenem pertinere videantur. Quod si etiam hac facultate generandi senes non carere docuerimus, quid erit causa, cur non de aduersarijs nostris palmam & triumphum gloriose reportemus? Sed illud aduertendum est, nos hanc totam disputationem non idcirco instituisse, vt iuuenes cum senibus conferamus: sed ut ostendamus, matrimonium etiam in senectute multò esse honestissimum. Scimus enim & fatemur, iuuenes ad libidinem & intemperantem voluptatem senibus esse proniiores, atque etiam, ut isti volunt, ad gignendum

G 5 dum

dum aptiores : nemo tamen hac de causa dixerit senes à coniugio repellendos : quanquam si quis modo senex paulo robustior ac validior fuerit, qualem te, Princeps optime, videmus, ne in hac quidem parte multum iuuenibus cedit. Neque enim est, quod quisquam vereatur, cum te modestissima coniunx tuat amorem & benevolentem habeat, ut iuniorem maritum desideret. Aiunt Ciceronem, cum eum quidam obiurgarent, quod homo sexagenarius puellam virginem duxisset, facete respondisse, Cras mulier erit. Cognitas enim vires suas habebat, neque dubitabat, quin esset viriliter officio suo satisfactus. Naturae rerum investigatores tradunt, Puellam longè facilius & citius ex sene, quam ex iuuenie concipere. Cuius rei perspicuum est signum Cetura fœcunditas, ex qua senex admodum Abrahamus sicut antea diximus, filios quinq; progenuit. Nostrates etiam homines vulgo dicunt, Puellam sub cana barba iucundè viuere : quod senex vni deditus vxori, plenè soleat ei satisfacere, cum interim iuuenes propter intemperantiam saepe, relicta vxore, cum scortis volentur. Quid, quod etiam arbores, quod magis senescunt, eò maturius ferre fructus solent? Nā graues auctores Theophrastus & Plinius scribunt, amygdalam & pyrum in senecta multò esse fertilissimas. Apud ignobiles homines, inquit Plinius, vsque ad quintum & octogesimum annum vulgaris generatio reperitur. Rex Numidarum Massanissa, cum sextum & octogesimum explesset annum, Methymantum filium procreauit. Quid nostra memoria Galeacius Vicecomes, homo spectabilissimus, nonne septua-

Plin. Nat.
hist. lib. 16.
cap. 27.

Nat. hist.
lib. 7. c. 14.

septuagesimum annum agebat, cum ad uxorem animum appulit? duos tamen filios, qui viuunt adhuc videmus cum genuisse. Iam vero memoriae proditum est, Catonem illum, antiquae gravitatis & seueritatis admirabile speculum & exemplar, post annum octogesimum Saloni clientis sui filiam uxorem duxisse, filiumque ex ea progenuisse, qui postea spectatissima probitatis atque integritatis fuit: qua de causa factum est, ut ceterorum Catonis liberorum propago Licinia cognominata fuerit, hac vero Salonia, de qua natus est ille Cato, qui post mortem Uticensis fuit appellatus. Hic iam animo quieto & seculo esse debemus, postquam Catones Censorios nostri & causa patronos inuenimus. Ut qui primus apud Romanos eloquentiam illustravit, idem et iam in hac causa seipsum auctoritate sua atque via & gravitate defendere videatur, & exemplo suo senile matrimonium comprobare. Neque enim existimare quisquam debet, Catonem illum, qui cum Censor esset, tant a seueritate fuit, ut inde Censorij cognomen inuenierit, cuius tanta vita fuit integritas & sapientia, ut innocentissimi ac sapientissimi homines ab eo Catones appellantur, cuius nomine quicquid est honestatis & laudis ubique comprehenditur, nisi maximè laudandum esset senile coniugium, uxorem in senectute fuisse ducturum. Sed quid antiquitatis memoriam persequimur? cum tu Princeps optime, maximum huius etatis decus & ornamentum, qui non tantum nostri temporis homines, verum etiam hos ipsos, de quibus modò agebamus, Catones virtute superasti,

rasti, quamuis sexaginta iam annos excesseris, lectissimam hanc puellam tibi matrimonio cōiunxeris. Quis igitur posthac tam impudens erit, vt eum improbare audeat, qui vxorem in senectute duxerit? Quis non potius à te, sicut omnium virtutum, ita huius etiam rei laudabile exemplum capiat? Iam ergo taceant aduersarij nostri, dent manus, & aliquando veris argumentis, & sapientissimorum hominum exemplis sc̄ victos esse fateantur. Quis enim amplius de coniugij senilis honestate dubitet? cum & ipsum per se matrimonium honestissimum esse intelligat, & vxorem seni ut iliorum, ac magis necessariam quam iuueni demonstratum sit; & homines omnium sapientissimi ducere vxorem in senectute voluerint. Quis iam id improbare audeat, quod ipse Deus in Abraham & Iosepho comprobavit? Quis id effugiat, quod Catones persecuti sunt? Quis te, Princeps optime, non imitari velit, cui singularis & eximia virtus tua bene cognita fuerit? Quis homo iam atate prouectiore non animum advixerem duendam applicet, qui te tanquam laudandarum rerum omnium pulcherrimam exemplar ob oculos sibi proponat, & cum hac uxore tua formosissima pudicissimāq; iucundissimē viuentem perspiciat? Hac habui, P.C. quæ super hoc nouo Principis huius ordinis vestri matrimonio mihi dicenda esse breuiter existimare; quæ vobis grata & iucunda extitisse, cum ex summa attentione vestra, tum ex vultu crebrisq; significatiōibus intellexi. Quod reliquum est, Patres, vt matrimonium hoc felix, faustum, fortunatumq; sit, cum salutis cōmunitas atq; huius imperij, tū ipsius Principis

O R A T I O III.

109

cipis vestri causa, sicuti facitis, velle & optare debetis.
Faxit igitur Deus Opt. Max. vt ista quidē corporum
tā egregia copula longum in tempus prorogetur, sed
tamen sis animorū coniunctione beatiores : tuqūe
Princeps optime, tuam hanc vxorem vnicē diligas,
hac verò tibi in amore pariter & equaliterqūe respon-
deat : & pulchra breui tempore prole potiamini,
quæ maximas emulando parentū laudes amplifacet,
& auis atque at auis omni genere virtutis antecellens,
clarissimum vtriusque vestrum genus etiam,
si fieri potest, clarissus & illu-
strius efficiat.

SCR I.